महाराष्ट्र जनशक्ती
ई-पेपर (पीडीएफ) आवृत्ती व्हॉट्सअप आणि सोशल मीडियावर शेअर करण्यास परवानगी आहे!

महाराष्ट्रातील प्रत्येक तालुक्यात प्रतिनिधी नेमणे आहे. बातम्या व जाहिराती ७५८८००५००२ या नंबरवर व्हाट्सअॅप करा.

महाराष्ट्रातील जनसामान्यांच्या न्याय्य व हक्कासाठी लढणारी शक्ती

महाराष्ट्र जनशक्ती

मुख्य संपादक : प्राचार्य डॉ. हसन इनामदार

छत्रपती संभाजीनगर (औरंगाबाद) | वर्ष : तिसरे | अंक : १३६ वे | दिनांक : ११/०५/२०२६ | वार : सोमवार

अभिनेते-राजकारणी सी. जोसेफ विजय तमिळनाडूचे ९ वे मुख्यमंत्री

चेन्नई : 'तमिळगा वेट्री कझगम' (TVK) चे प्रमुख आणि अभिनेता-राजकारणी सी. जोसेफ विजय हे तमिळनाडूचे नवीन मुख्यमंत्री बनले आहेत. त्यांनी तमिळ भाषेत शपथ घेतली. या शपथविधी सोहळ्यादरम्यान राहुल गांधी देखील उपस्थित होते.

शपथ घेत असताना, विजय यांनी ठरवून दिलेल्या मजकुरापलीकडील शब्द उच्चारण्यास सुरुवात केली; त्यावेळी राज्यपाल अर्लेकर यांनी त्यांना थांबवले आणि केवळ लेखी स्वरूपात उपलब्ध करून दिलेला मजकूरच वाचण्याची सूचना दिली.

विजय यांच्यासोबत आणखी नऊ मंत्र्यांनी शपथ घेतली. यामध्ये एन. आनंद, अधव अर्जुन, डॉ. के.जी. अरुणराज, के.ए. सेनगोट्टैयन, पी. वेंकटरमणन, आर. निर्मलकुमार, राजमोहन, डॉ. टी.के. प्रभू आणि सेल्वी एस. कीर्तना यांचा समावेश आहे.

हे सर्व आमदार विजय यांच्या 'टीव्हीके' (TVK) या पक्षाचे सदस्य आहेत. सद्यस्थितीत, विजय यांच्या पहिल्या मंत्रिमंडळात आघाडीतील मित्रपक्षांच्या एकाही आमदाराचा समावेश करण्यात आलेला नाही.

मुख्यमंत्री होताच, विजय यांनी तत्काळ कामाला सुरुवात केली आणि कागदपत्रांच्या पहिल्या संचावर स्वाक्षरी केली. या आदेशांमध्ये 200 युनिट्स मोफत वीज, महिलांच्या सुरक्षेसाठी उपाययोजना आणि अमली पदार्थांविरोधात कारवाई यांसारख्या तरतुदींचा समावेश आहे.तत्पूर्वी, शनिवारी विजय यांनी राजभवनाला भेट दिली आणि TVK, काँग्रेस, CPI, CPM, VCK व IUML या पक्षांचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या 121 आमदारांच्या पाठिंब्याची पत्रे राज्यपाल राजेंद्र विश्वनाथ आर्लेकर यांच्याकडे सुपूर्द केली. त्यानंतर, राज्यपालांनी त्यांना सरकार स्थापन करण्यासाठी आमंत्रित केले.

विजय यांच्या अवघ्या दोन वर्षांपूर्वी स्थापन झालेल्या TVK या पक्षाने, आपल्या पहिल्याच विधानसभा निवडणुकीत 234 पैकी 108 जागा जिंकून एक मोठा विक्रम प्रस्थापित केला आहे. आपल्या मित्रपक्षांच्या पाठिंब्यासह, विजय यांच्याकडे 121 आमदारांचा भक्कम पाठिंबा उपलब्ध आहे; तर साध्या बहुमताचा आकडा 118 इतका आहे.

1967 नंतर—म्हणजेच, जवळपास 60 वर्षांनंतर—पहिल्यांदाच तामिळनाडूला 'द्रविडवादी नसलेल्या' (non-Dravidian) पक्षाचा मुख्यमंत्री लाभणार आहे. यापूर्वी, 1963 ते 1967 या काळात काँग्रेस सरकारच्या अंतर्गत एम. भक्तवत्सलम यांनी मुख्यमंत्री म्हणून कार्यभार सांभाळला होता.

महिला व बाल विकास विभागाच्या बदल्या आता ऑनलाईन पद्धतीने

मुंबई : महिला व बाल विकास विभागातील सर्व पदांच्या बदल्या आता केंद्रित ऑनलाइन पद्धतीने करण्यात येणार असल्याची माहिती महिला व बाल विकास विभागाने दिली आहे. या निर्णयामुळे बदली प्रक्रियेत पारदर्शकता वाढणार असून कर्मचाऱ्यांना अधिक सुलभ आणि न्याय्य पद्धतीने बदलीची संधी उपलब्ध होणार आहे.

विभागातील बदल्या डिजिटल प्रणालीद्वारे केल्यामुळे मानवी हस्तक्षेप कमी होऊन संपूर्ण प्रक्रिया अधिक वेगवान, पारदर्शक आणि विश्वासार्ह होणार आहेत. तसेच, बदली प्रक्रियेत गुणवत्ता, सेवाज्येष्ठता, प्राधान्यक्रम आणि नियमांचा वस्तुनिष्ठ पद्धतीने विचार केला जाणार आहे. राज्य शासन विविध विभागांमध्ये ई-गव्हर्नन्स प्रणालीचा वापर वाढवत असून महिला व बाल विकास विभागातही डिजिटल प्रशासनाला प्राधान्य दिले जात आहे.

या नव्या प्रणालीमुळे कर्मचाऱ्यांना बदलीसाठी वारंवार कार्यालयीन पाठपुरावा करण्याची गरज कमी होणार आहे. ऑनलाइन पोर्टलवरून अर्ज सादर करणे, प्राधान्यक्रम नोंदवणे तसेच बदली प्रक्रियेची स्थिती पाहणे शक्य होणार असल्याने संपूर्ण प्रक्रिया अधिक सुलभ होईल. विशेषतः दुर्गम भागात कार्यरत कर्मचाऱ्यांना पारदर्शक निकषांनुसार संधी मिळाल्याने प्रशासनावरील विश्वास अधिक दृढ होण्याची अपेक्षा व्यक्त केली जात आहे.

महिला व बाल विकास विभागाच्या या निर्णयाचे कर्मचारी संघटनांकडून स्वागत करण्यात येत असून, डिजिटल व्यवस्थेमुळे अनियमितता आणि पक्षपाताला आळा बसेल, असा विश्वास व्यक्त केला जात आहे. आगामी काळात विभागातील इतर प्रशासकीय प्रक्रिया देखील ऑनलाइन प्रणालीशी जोडण्याचा विचार शासन स्तरावर सुरू असल्याची माहिती सूत्रांनी दिली.

दुसरीकडे, महिला व बाल विकास मंत्री आदिती तटकरे यांनी रायगड जिल्ह्यातील वादळी वाऱ्यांचा फटका बसलेल्या नुकसानग्रस्तांना तात्काळ मदत करण्याचे निर्देश जिल्हा प्रशासनाला दिलेत. रायगड जिल्ह्यातील श्रीवर्धन येथे अनेक ठिकाणी झालेल्या वादळी वाऱ्यांमुळे शेती पिकांचे, घरांचे तसेच अन्य मालमत्तेचे नुकसान झाले आहे. या पार्श्वभूमीवर नुकसानग्रस्त भागांमध्ये तात्काळ पंचनामे करून बाधित नागरिकांना मदत पोहोचविण्यात यावी, असे त्या म्हणाल्यात.

प्रशासनाने परिस्थितीवर बारकाईने लक्ष ठेवले असून नागरिकांच्या सुरक्षिततेस सर्वोच्च प्राधान्य दिले जात आहे. आपत्कालीन परिस्थितीत आवश्यक ती मदत तातडीने उपलब्ध करून देण्यात येणार असल्याचेही प्रशासनाकडून स्पष्ट करण्यात आले आहे. नागरिकांनी कोणत्याही अफवांवर विश्वास ठेवू नये तसेच प्रशासनाकडून वेळोवेळी देण्यात येणाऱ्या सूचनांचे पालन करावे, असे आवाहन करण्यात आले आहे. कोणताही धोका किंवा आपत्कालीन परिस्थिती उद्भवल्यास नागरिकांनी तात्काळ स्थानिक प्रशासनाशी संपर्क साधावा असे आवाहनही करण्यात आले आहे. या संकटाच्या काळात शासन नागरिकांच्या पाठीशी ठामपणे उभे असून सर्व यंत्रणा नागरिकांच्या सुरक्षेसाठी सज्ज असल्याचे प्रशासनाने कळविले आहे.

रूपाली चाकणकरांची एसआयटीकडून ६ तास चौकशी

नाशिक : राज्याला हादरवून सोडणाऱ्या नाशिकमधील भोंदूबाबा अशोक खरात प्रकरणात आता राजकीय धागेदोरे अधिक घट्ट होताना दिसत आहेत. या प्रकरणाच्या तपासासाठी स्थापन करण्यात आलेल्या विशेष तपास पथकाने (SIT) आज राष्ट्रवादी काँग्रेसच्या नेत्री रूपाली चाकणकर यांची तब्बल 6 तास कसून चौकशी केली. एसआयटी प्रमुख तेजस्वी सातपुते यांनी स्वतः दोन तास चाकणकरांना प्रश्नांच्या फेऱ्यात पकडले होते.

अशोक खरात प्रकरणात रूपाली चाकणकर यांचे नाव चर्चेत आल्यापासून त्यांना एसआयटी नोटीस बजावणार असल्याची चर्चा होती. सुरुवातीला आपल्याला कोणतीही नोटीस मिळाली नसल्याचे सांगणाऱ्या चाकणकर आज अखेर नाशिक येथे एसआयटी चौकशीला सामोरे गेल्या. सकाळी सुरू झालेली ही चौकशी सायंकाळपर्यंत सुरू होती. यापूर्वी चाकणकर यांच्या बहिणीचीही एका पतसंस्थेतील आर्थिक व्यवहाराप्रकरणी चौकशी झाली होती, त्या पार्श्वभूमीवर आजची चौकशी अत्यंत महत्त्वाची मानली जात आहे.

मिळालेल्या माहितीनुसार, एसआयटीने चाकणकर यांच्यावर प्रश्नांची मोठी सरबत्ती केली. अशोक खरातसोबत तुमचे नेमके कधीपासून संबंध होते? खरातसोबत केलेले पूजा-विधी नेमके कोणते होते आणि त्यामागे काही आर्थिक व्यवहार दडले होते का? 'शिवनिका' संस्थेच्या बैठकींमध्ये नेमके काय कामकाज चालायचे? त्यावेळेस खरातच्या गैरप्रकारांची तुम्हाला माहिती होती का? खरातच्या मंदिरात येणारे इतर राजकीय नेते कोणाच्या सांगण्यावरून येत होते? खरातसोबतचे फोटो आणि व्हिडिओ नेमके कोणत्या कार्यक्रमातील आणि कधीचे आहेत? असे प्रश्न रूपाली चाकणकरांना विचारण्यात आले.

एसआयटी पथकाकडून चौकशी संपल्यानंतर बाहेर पडताच रूपाली चाकणकर यांनी माध्यमांशी संवाद साधला. त्या म्हणाल्या, "तपास यंत्रणेला जे काही आवश्यक होते, त्यात मी पूर्ण सहकार्य केले आहे. मी एसआयटीच्या सर्व प्रश्नांची समर्पक उत्तरे दिली असून माझी बाजू सविस्तरपणे मांडली आहे. या चौकशीचा अहवाल लवकरच तुमच्यापर्यंत येईल." अधिक भाष्य करणे टाळत त्या तात्काळ पुण्याच्या दिशेने रवाना झाल्या.

यापूर्वी एसआयटीने रूपाली चाकणकर यांच्या बहिणीचीही चौकशी केली होती. एका पतसंस्थेतील संशयास्पद आर्थिक व्यवहारांच्या संदर्भात ही चौकशी झाली होती. अशोक खरातच्या पोलीस कोठडीत वारंवार वाढ होत असताना, आता उच्चपदस्थ राजकीय व्यक्तींची चौकशी सुरू झाल्याने या प्रकरणाला मोठे वळण मिळाले आहे.

मुख्य आरोपी अशोक खरातसोबतचे काही फोटो समाजमाध्यमांवर व्हायरल झाल्यानंतर रुपाली चाकणकर यांच्यावर विरोधकांनी गंभीर आरोप केले होते. चाकणकर या खरातला आपला 'गुरू' मानत असल्याने त्यांनी यापूर्वीच्या काही प्रकरणांत राजकीय हस्तक्षेप केल्याचा संशय व्यक्त करण्यात आला होता. या पार्श्वभूमीवर विरोधकांनी त्यांच्या राजीनाम्याची आक्रमक मागणी लावून धरली होती.

वाढत्या राजकीय दबावामुळे चाकणकर यांनी अखेर राज्य महिला आयोगाचे अध्यक्षपद आणि राष्ट्रवादी काँग्रेसच्या महिला प्रदेशाध्यक्षपदाचा राजीनामा दिला असून, आजची ही चौकशी या प्रकरणातील पुढील दिशा ठरवण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची मानली जात आहे.

महाराष्ट्र जनशक्ती

website: www.maharashtrajanshaktinews.com

छत्रपती संभाजीनगर (औरंगाबाद), सोमवार ११ मे २०२६

जळगावच्या अली पब्लिक स्कूलचा दहावीचा उत्कृष्ट निकाल; सारा शेखचे विशेष यश

जळगाव : महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाद्वारे मार्च २०२६ मध्ये घेण्यात आलेल्या माध्यमिक शालान्त प्रमाणपत्र (इयत्ता १० वी) परीक्षेचा निकाल नुकताच घोषित झाला.या परीक्षेत जळगाव येथील अली पब्लिक स्कूल (इंग्लिश मीडियम) च्या विद्यार्थ्यांनी आपल्या यशाची परंपरा कायम राखली आहे. शाळेची विद्यार्थिनी कु.सारा सदफ शेख शकील हिने सातत्यपूर्ण अभ्यास आणि परिश्रमाच्या जोरावर ७६.२०% गुण संपादन करून विद्यालयात द्वितीय क्रमांक पटकावला आहे. तिच्या या उल्लेखनीय यशाबद्दल विद्यालयाच्या वतीने विशेष गौरव सोहळ्याचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी शाळा व्यवस्थापन समितीचे पदाधिकारी, प्राचार्य आणि शिक्षक वृंद यांच्या उपस्थितीत कु. सारा सदफ व तिच्या पालकांचा पुष्पगुच्छ देऊन औपचारिक सत्कार करण्यात आला. शालेय प्रशासनाने साराच्या यशाचे कौतुक करतानाच तिच्या भावी शैक्षणिक वाटचालीस आणि उज्ज्वल भविष्यास शुभेच्छा दिल्या. "विद्यार्थ्यांची मेहनत आणि शिक्षकांचे मार्गदर्शन यामुळेच हे यश साध्य झाले आहे," असे मत यावेळी व्यक्त करण्यात आले. सारा सदफच्या या यशाबद्दल शैक्षणिक क्षेत्रातील मान्यवर आणि पालकांकडून तिचे विशेष अभिनंदन करण्यात येत आहे.

राष्ट्रीय सर्पदंश सल्लागार समितीवर डॉ. दिलीप पुंडे यांची निवड

अतनुर (प्रा. सुधीर पंचगल्ले) : भारत सरकारच्या आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालयांतर्गत कार्यरत राष्ट्रीय रोग नियंत्रण केंद्र (NCDC) यांनी सर्पदंश प्रतिबंध व नियंत्रण राष्ट्रीय कार्यक्रमासाठी (NPSE) राष्ट्रीय तांत्रिक सल्लागार समिती (NTAC) गठीत केली असून या समितीवर मराठवाड्याचे सुपुत्र तथा आरोग्य क्षेत्रातील अभ्यासू व्यक्तिमत्त्व मा. डॉ. दिलीपजी पुंडे यांची निवड झाल्याने मुखेडसह संपूर्ण मराठवाड्यात आनंदाचे वातावरण निर्माण झाले आहे.ग्रामीण भागातील आरोग्यविषयक प्रश्न, विशेषतः सर्पदंशासारख्या जीवघेण्या समस्यांवर दीर्घकाळ कार्य करणाऱ्या व्यक्तीला केंद्र सरकारच्या राष्ट्रीय स्तरावरील समितीत स्थान मिळणे ही केवळ वैयक्तिक उपलब्धी नसून ग्रामीण जनतेच्या संघर्ष, ज्ञान आणि सेवाभावाचा सन्मान असल्याची भावना व्यक्त होत आहे.देशातील अनेक दुर्गम व ग्रामीण भागात आजही सर्पदंशामुळे अनेकांना जीव गमवावा लागतो. अशा गंभीर विषयावर काम करणाऱ्या राष्ट्रीय समितीत मराठवाड्यातील व्यक्तिमत्त्वाचा समावेश होणे हे संपूर्ण प्रदेशासाठी गौरवास्पद व प्रेरणादायी मानले जात आहे. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांनी आणि तरुणांनी मोठी स्वप्ने पाहून समाजसेवेच्या क्षेत्रात योगदान द्यावे, असा संदेश या निवडीमधून मिळत असल्याची चर्चा नागरिकांमध्ये होत आहे.शहर काँग्रेसचे अध्यक्ष हणमंत नारनाळीकर यांनी डॉ. पुंडे यांचे अभिनंदन करताना म्हटले की, "ग्रामीण मातीतून उभे राहून देशपातळीवर आरोग्य क्षेत्रात कार्य करण्याची संधी मिळणे ही अत्यंत अभिमानाची बाब आहे. त्यांच्या अनुभवाचा आणि अभ्यासाचा लाभ देशातील लाखो नागरिकांना होणार आहे.

डॉ. दिलीप पुंडे यांची ही निवड केवळ एका व्यक्तीचा सन्मान नसून मराठवाड्याच्या कर्तृत्वाचा गौरव मानला जात आहे. विविध सामाजिक, शैक्षणिक आणि राजकीय स्तरातून त्यांच्यावर अभिनंदनाचा वर्षाव होत असून पुढील कार्यासाठी शुभेच्छा दिल्या जात आहेत.

अध्यापन की संशोधन : उच्च शिक्षण क्षेत्रातील शिक्षकांकडून नक्की काय अपेक्षित आहे?

विद्यापीठातील प्रत्येक प्राध्यापक हा एकाच वेळी एक प्रतिभावान संशोधक आणि एक प्रेरणादायी शिक्षक असतो या मूलभूत कल्पनेवर भारतीय शैक्षणिक क्षेत्र आधारलेले आहे. ही धारणा भरतीचे नियम, पदोन्नतीचे निकष आणि संस्थात्मक क्रमवारी यामध्ये इतकी घट्ट विणलेली आहे की, ती भारतातील उच्च शिक्षणाचे नुकसान करत आहे आणि ते निव्वळ अवास्तव आहे.

वर्तमान विद्यापीठ प्रणालीची अशी मागणी आहे की, ज्या कोणाला महाविद्यालयीन शिक्षक म्हणून करिअर करायचे आहे, त्याने प्रथम पीएचडी मिळवणे आवश्यक आहे आणि त्यानंतर वेतनवाढ व पदोन्नतीसाठी सतत शोधनिबंध प्रकाशित करणे गरजेचे आहे. वरवर पाहता हे तर्कसंगत वाटत असले तरी, प्रत्यक्षात यामुळे एक नीरव शोकांतिका निर्माण होत आहे.

शिक्षण आणि संशोधन ही दोन भिन्न क्षेत्रे आहेत. प्रत्येकासाठी वेगळा स्वभाव, वेगळी कौशल्ये आणि ज्ञानाशी वेगळ्या प्रकारचे नाते आवश्यक असते. एका संशोधकाकडे अनिश्चिततेसोबत राहण्याचा संयम, अस्तित्वात असलेल्या कल्पनांना आव्हान देण्याची शिस्त आणि वर्षानुवर्षे एकांतात काम करून मूळ विचार मांडण्याची जिद्द असावी लागते. याउलट, एका चांगल्या शिक्षकामध्ये गुंतागुंतीच्या संकल्पना सोप्या करून सांगण्याची क्षमता, वर्गावर पकड मिळवणे, विविध प्रकारच्या विद्यार्थ्यांशी जुळवून घेणे, तरुण मनांमधील कुतूहल जागृत ठेवणे आणि शैक्षणिक सुसंगतता असलेला अभ्यासक्रम तयार करण्याचे कौशल्य असावे लागते. या दोन्ही गुणांचे एकाच व्यक्तीमध्ये नैसर्गिकरित्या सहअस्तित्व असेलच असे मानण्याचे कोणतेही कारण नाही. किंबहुना, असे घडणे दुर्मिळच आहे.

प्रत्येक प्राध्यापकावर संशोधनासाठी सक्ती करून आपण एक विपरीत प्रोत्साहन रचना तयार केली आहे. ज्यांच्याकडे अध्यापनाची नैसर्गिक देणगी आहे पण संशोधनाची प्रवृत्ती नाही, त्यांनाही सक्तीने शोधनिबंध लिहावे लागतात. याचा परिणाम असा होतो की, निकृष्ट दर्जाच्या संशोधनाचा पूर येतो आणि त्यातून नफा कमावणारे 'गल्लेभरू जर्नल्स' (Predatory Journals) फोफावतात. शुल्क आकारून कोणताही दर्जा न तपासता निबंध प्रकाशित करणारी ही जर्नल्स भारतातील एखादी किरकोळ घटना नाही, तर ती एका संरचनात्मक मागणीला मिळालेला संरचनात्मक प्रतिसाद आहे. यात पीएचडी पदव्यांचा बाजार आणि इतरांकडून लिहून घेतलेले प्रबंध (Ghost-written dissertations) यांची भर पडली की, एक अशी व्यवस्था समोर येते जिथे लोकांनी तेच काम करावे अशी अपेक्षा केली जाते ज्यासाठी ते बनलेलेच नाहीत.

याची दुसरी बाजू तितकीच घातक आहे. जे संशोधक खऱ्या अर्थाने ज्ञाननिर्मितीत गुंतलेले आहेत, त्यांना पूर्णवेळ अध्यापनाच्या ओझ्यामुळे त्रास होतो. चांगल्या संशोधनासाठी वाचन, विचार, लेखन आणि सुधारणा करण्यासाठी अखंड वेळेची गरज असते. अध्यापनाचा भार असलेला सत्राचा काळ (Semester) नेमक्या याच वेळेचे तुकडे करतो. संशोधकांना त्यांच्या वर्गातील कामगिरीवर आधारित मूल्यमापनाला सामोरे जावे लागते, ज्यामुळे त्यांच्या मूळ कामात अडथळे येतात. दरम्यान, त्यांच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांचेही नुकसान होते; संशोधक वाईट असतात म्हणून नाही, तर पदवीपूर्व विद्यार्थ्यांना संबंधित विषयातील मूलभूत गोष्टी संयमाने आणि कौशल्याने समजावून सांगणे हे अनेकांना जमत नाही किंवा त्यांना त्यात रस नसतो.

संस्थात्मक क्रमवारीचा प्रश्न यात आणखी एक पैलू जोडतो. विद्यापीठांची क्रमवारी, देशांतर्गत आणि जागतिक दोन्ही, मोठ्या प्रमाणावर संशोधन उत्पादनावर अवलंबून असते. यामुळे संस्थांवर असा दबाव येतो की, प्राध्यापकांची प्रत्यक्ष भूमिका किंवा कौशल्ये काहीही असली तरी, त्यांनी आपले संशोधन प्रकाशित करावे. संस्थांनी अशी धोरणेही स्वीकारली आहेत, काही संस्थांनी तर गुणवत्तेऐवजी संख्येला (Bibliometric output) महत्त्व देणारी धोरणे स्वीकारली आहेत, आणि ती अनैतिक संशोधन पद्धतींना प्रोत्साहन देतात, ज्यामुळे अनैतिक पद्धतींना खतपाणी मिळत आहे. किशोर पाकिणकर यांनी म्हटल्याप्रमाणे, रँकिंग मिळविण्याच्या या निरुपयोगी शर्यतीमुळे संशोधनाची रणनीती संकल्पनात्मक खोलीऐवजी केवळ प्रकाशनांच्या संख्येवर केंद्रित झाली आहे.

यामुळे, अनेक भारतीय आणि जागतिक संस्था अशा क्रमवारीवर बहिष्कार टाकत आहेत, असे 'द इंडियन एक्सप्रेस'ने अलीकडेच वृत्त दिले आहे. अध्यापनाच्या गुणवत्तेचे निकष पुरेसे समाविष्ट करण्यासाठी आणि त्यांच्या मूल्यांकन मापदंडांमध्ये अधिक पारदर्शकता आणण्यासाठी क्रमवारीमध्ये सुधारणा करणे आवश्यक आहे, परंतु ही एक दीर्घकालीन लढाई आहे. यादरम्यान, भारतातील विद्यापीठांना अध्यापन आणि संशोधन या दोन शाखांमध्ये संरचनात्मक विभाजनाची आवश्यकता आहे.

श्रमाची अशी विभागणी क्रांतिकारक नाही. अनेक देशांमध्ये प्रतिभावान शिक्षणतज्ज्ञांसाठी व्याख्याता किंवा अध्यापन पदांची तरतूद असते, तर ज्यांचे मुख्य योगदान ज्ञाननिर्मिती आहे त्यांच्यासाठी संशोधन पदांची तरतूद असते. महत्त्वाचे म्हणजे, दोन्ही मार्गांना समान वैध आणि समान मोबदला देणारे मानले पाहिजे. कोणत्याही मार्गाला कमी दर्जाचे मानले जाऊ नये.

या बदलासोबतच प्रवेश निकषांमध्येही सुधारणा होणे आवश्यक आहे. संशोधन क्षेत्रात येणाऱ्यांकडे पीएचडी असावी, पण तिचे मूल्यमापन निबंधांच्या संख्येवरून नव्हे, तर कल्पनांच्या गुणवत्तेवरून व्हावे. मात्र, अध्यापन क्षेत्रात येणाऱ्यांसाठी पीएचडीची सक्ती नसावी. त्याऐवजी, त्यांच्याकडे 'अध्यापनशास्त्राचे' (Pedagogy) सखोल प्रशिक्षण आणि प्रमाणपत्र असावे. सध्याची 'UGC-NET' परीक्षा यापैकी कशाचीही चाचणी घेत नाही; ती एक जुनी झालेली पद्धत असून त्यात मूलभूत बदलांची गरज आहे. याचा अर्थ असा नाही की संशोधक आणि शिक्षक पूर्णपणे वेगळ्या जगात राहतील. नवीन संशोधनावर चर्चा करणारे संशोधक अतिथी व्याख्याने किंवा विशिष्ट कोर्सेसद्वारे विद्यार्थ्यांचे ज्ञान समृद्ध करू शकतात. या सुधारणेची निकड किती आहे हे सांगणे कठीण आहे. भारताची लोकसंख्या जगात सर्वात तरुण आणि वेगाने वाढणारी आहे. उच्च शिक्षणात प्रवेश घेणाऱ्या तरुणांची संख्या ज्या वेगाने वाढत आहे, ती केवळ संशोधन करणाऱ्या प्राध्यापकांच्या जोरावर सांभाळणे अशक्य आहे. गुणवत्ता न गमावता संधींचा विस्तार करण्यासाठी, आपण लोकांना काय करायला सांगत आहोत याबद्दल प्रामाणिक असले पाहिजे आणि एकाच व्यक्तीकडून एकाच वेळी दोन गोष्टी करण्याची अपेक्षा करणे थांबवले पाहिजे.

लेखक अनमोल जैन हे मेलबर्न लॉ स्कूलमध्ये मानद वरिष्ठ फेलो आहेत.

भाषांतर: प्रा. प्रियदर्शन भवरे हे बद्रीनारायण बारवाले महाविद्यालय, जालना येथे समाजशास्त्राचे अध्यापन करतात

पूर्वप्रसिद्धी : इंडियन एक्सप्रेस, २८ एप्रिल २०२६

महाराष्ट्र जनशक्ती

website: www.maharashtrajanshaktinews.com

छत्रपती संभाजीनगर (औरंगाबाद), सोमवार ११ मे २०२६

अभिजात मराठी भाषा आणि ९४ हजार विद्यार्थ्यांचे अपयश एक चिंतन..

आज महाराष्ट्राच्या शैक्षणिक, सांस्कृतिक आणि सामाजिक विश्वसमोर एक अत्यंत गंभीर प्रश्न उभा ठाकला आहे. दहावीच्या निकालात तब्बल ९४ हजार विद्यार्थी मराठी विषयात नापास झाल्याची बातमी समोर आली आणि प्रत्येक संवेदनशील मराठी मनाला एक वेदनादायी धक्का बसला. ही केवळ आकडेवारी नाही; ही महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक अस्मितेला लागलेली घरघर आहे. कारण भाषा हरवली तर संस्कृती हरवते, संस्कृती हरवली तर माणूस आपल्या मुळांपासून तुटतो.भाषा म्हणजे केवळ शब्दांचा खेळ नसतो; ती समाजाच्या मानसिकतेचा आरसा असते. भाषा ही संस्कृतीची वाहक असते. भाषा बदलली की समाजाचे वास्तव बदलते, विचार बदलतात, संस्कार बदलतात आणि अखेरीस माणसाची ओळखही बदलते. म्हणूनच मराठी भाषेचे संवर्धन करणे ही केवळ भाषिक जबाबदारी नसून सांस्कृतिक कर्तव्य आहे.मराठी ही केवळ एक भाषा नाही; ती महाराष्ट्राचा आत्मा आहे. संत ज्ञानेश्वर महाराजांच्या ओव्या, तुकोबारायांच्या अभंग, नामदेव महाराजांच्या भक्ती, चोखामेळयांच्या समतेचा संदेश, संत शेख मोहम्मदचा एकतेचा संदेश,जनाबाईच्या संवेदना, शाहू-फुले-आंबेडकरांच्या सामाजिक विचारांतून मराठी भाषा केवळ जिवंत राहिली नाही, तर तिने समाजाला मानवता, समता आणि संस्कारांची दिशा दिली. अठरापगड जातीतील संतांनी मराठीला लोकभाषा बनवले. म्हणूनच मराठी ही कोणत्याही एका समाजाची भाषा नसून महाराष्ट्राच्या लोकसंस्कृतीची भाषा आहे.आज मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा प्राप्त झाला आहे, ही निश्चितच अभिमानाची बाब आहे. पण हा अभिमान केवळ घोषणांत, बॅनरबाजीत, भाषणांत किंवा औपचारिक "मराठी भाषा दिवस" साजरे करण्यात दिसून उपयोग नाही. "मराठी अभिजात भाषा दिवस", "मराठी भाषा पंधरवडा" साजरा करताना आपण मोठमोठ्या घोषणा देतो; पण प्रत्यक्षात मराठी संवर्धनासाठी आपण काय करतो, हा खरा प्रश्न आहे. विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची गोडी निर्माण करण्यासाठी, घराघरांत मराठी संवाद टिकवण्यासाठी, वाचन संस्कृती वाढवण्यासाठी आणि मराठी साहित्य नव्या पिढीपर्यंत पोहोचवण्यासाठी आपण किती प्रामाणिक प्रयत्न करतो? की हे सर्व केवळ औपचारिकता आणि दिखाऊपणापुरते मर्यादित राहिले आहे?आज शिक्षण व्यवस्थेलाही मोठ्या प्रमाणात "एटीएम संस्कृती"चे स्वरूप प्राप्त झालेले दिसते. शिक्षण म्हणजे केवळ नोकरी, पैसा आणि करिअर मिळवण्याचे साधन, अशी मानसिकता वाढली आहे. त्यामुळे भाषा विषयांकडे दुय्यम नजरेने पाहिले जाते. "मराठी आली नाही तरी चालेल; इतर विषय आले पाहिजेत" हा व्यवहारिक शहाणपणा आज समाजात वाढताना दिसतो. पण हेच व्यवहारिक तत्त्व पुढे जाऊन संस्कृतीचे नाते तोडणारे ठरत आहे. कारण भाषा ही केवळ अभ्यासक्रमाचा विषय नसते; ती समूहाला जोडणारी शक्ती असते. भाषा माणसांना भावना, संस्कार आणि विचारांच्या धाग्यांनी एकत्र बांधते.आज इंग्रजीचे महत्त्व नाकारण्याचे कारण नाही. जागतिक स्पर्धेत टिकण्यासाठी इंग्रजी आवश्यक आहेच. हिंदीलाही विरोध असण्याचे कारण नाही. परंतु स्वतःची मातृभाषा सोडून इतर भाषांमध्ये शिक्षण घेण्याचा वाढता कल महाराष्ट्र धर्माच्या मुळावर येताना दिसत आहे. आज "म मराठीचा, म महाराष्ट्राचा, म मानाचा" हा विचार जपण्याची वेळ आली आहे. मराठी भाषा जपणे हा आजच्या काळातील खरा महाराष्ट्र धर्म वाटतो.दुसरी अत्यंत गंभीर बाब म्हणजे समाजात मराठी भाषेबद्दल काही चुकीचे समज जाणीवपूर्वक पसरवले गेले आहेत. "मराठी ही ज्ञानभाषा नाही", "मराठी शिकून स्पर्धेत टिकता येत नाही", "मराठीमधून करिअर घडत नाही" अशा भ्रमांची एक साखळी समाजात निर्माण करण्यात आली. या मानसिकतेमुळे मराठी भाषेकडे अनास्थेने पाहिले जाऊ लागले. याचा थेट परिणाम विद्यार्थ्यांच्या भाषिक क्षमतेवर झाला. मराठीत एवढ्या मोठ्या संख्येने विद्यार्थी नापास होणे, हे त्याच मानसिकतेचे परिणाम आहे.परंतु वास्तव वेगळे आहे. मराठी ही एक समृद्ध, सक्षम आणि संपूर्ण भाषा आहे. विज्ञान, साहित्य, समाजशास्त्र, तत्त्वज्ञान, प्रशासन आणि लोकजीवन यांची अभिव्यक्ती करण्याची अफाट क्षमता मराठी भाषेमध्ये आहे. अनेक विद्वान, संशोधक, साहित्यिक आणि विचारवंतांनी मराठीमधून जागतिक पातळीवरील साहित्यनिर्मिती केली आहे. त्यामुळे मराठीला दुय्यम समजणे म्हणजे स्वतःच्या सांस्कृतिक संपत्तीचा अपमान होय.आज घराघरांत मराठी संवाद कमी होत आहेत. मोबाईल संस्कृती वाढली, वाचन संस्कृती कमी झाली, मुलांच्या हातातून मराठी पुस्तके हरवली आणि परिणामी विद्यार्थ्यांचे मराठीवरील प्रभुत्व कमी होत गेले. मराठी शाळा बंद होत चालल्या आहेत; हीदेखील अत्यंत चिंताजनक बाब आहे. कारण मराठी शाळा म्हणजे केवळ शिक्षणसंस्था नसून संस्कार, संस्कृती आणि स्थानिक ओळखीची केंद्रे आहेत.त्यामुळे दहावीच्या निकालातील हे अपयश केवळ विद्यार्थ्यांचे नाही; ते संपूर्ण समाजाचे सामूहिक अपयश आहे. यामध्ये शाळा, पालक, शिक्षक आणि शासन यांची संयुक्त जबाबदारी आहे. विशेषतः शिक्षकांनी अधिक सजग आणि गंभीर होण्याची गरज आहे. कारण शिक्षक हा केवळ अभ्यासक्रम पूर्ण करणारा कर्मचारी नसतो; तो संस्कार घडवणारा शिल्पकार असतो. विद्यार्थ्यांचा असा निकाल लागणे म्हणजे मराठी विषयाच्या शिक्षकांनी आतून "तीळ-तीळ" तुटले पाहिजे.शिक्षकाने स्वतःलाच विचारले पाहिजे — "मी विद्यार्थ्यांमध्ये मराठीची गोडी निर्माण करू शकलो का? मी नवीन तंत्रज्ञान, नवीन अध्यापन पद्धती आणि अद्ययावत ज्ञान आत्मसात करण्याचा प्रयत्न करतो का?" खरे पाहता शिक्षक हा केवळ प्रशिक्षणाने तयार होत नाही; तो जन्मतःच शिक्षक असावा लागतो. म्हणूनच समाज "हाडाचा शिक्षक" हा शब्द वापरतो. हाडाचा शिक्षक विद्यार्थ्यांच्या मनात विषयाविषयी प्रेम निर्माण करतो. तो विद्यार्थ्यांना केवळ परीक्षेसाठी नव्हे तर जीवनासाठी शिकवतो. आज मराठी भाषेला अशाच हाडाच्या शिक्षकांची आवश्यकता आहे.आता शासनानेही या प्रश्नाकडे गांभीर्याने पाहण्याची वेळ आली आहे. महाराष्ट्रातील कोणतीही शाळा असो — इंग्रजी माध्यम, हिंदी माध्यम किंवा अन्य कोणतेही माध्यम — पण पहिलीपासून किंवा किमान केजीपासून मराठी भाषा अनिवार्य असली पाहिजे. कारण महाराष्ट्रात राहून महाराष्ट्राची भाषा न शिकणे, ही सांस्कृतिक दुराव्याची सुरुवात आहे. शासनाने मराठी शिक्षकांना आधुनिक प्रशिक्षण द्यावे, शाळांमध्ये वाचन चळवळी राबवाव्यात, मराठी साहित्याशी विद्यार्थ्यांना जोडणारे उपक्रम वाढवावेत आणि भाषिक वातावरण निर्माण करण्यासाठी ठोस धोरण आखावे.आजची वेळ ही केवळ चिंता व्यक्त करण्याची नाही; ती कृतीची आहे. दहावीचा हा निकाल खरोखरच जाणीव जागृत करणारा आणि विचार करायला भाग पाडणारा आहे. मराठीचा प्रश्न हा केवळ शिक्षणाचा प्रश्न नाही; तो अस्तित्वाचा, अस्मितेचा आणि सांस्कृतिक स्वाभिमानाचा प्रश्न आहे. जर आज आपण जागे झालो नाही, तर उद्या मराठी भाषा केवळ स्मरणात राहण्याची भीती निर्माण होईल. म्हणून आज प्रत्येक मराठी माणसाने एक गोष्ट लक्षात ठेवली पाहिजे.

"म" म्हणजे मराठी,
"म" म्हणजे माया,
"म" म्हणजे महाराष्ट्र,
"म" म्हणजे माणुसकीचा अखंड दीपस्तंभ

मराठी ही फक्त भाषा नाही; ती आपल्या ओळखीचा श्वास आहे. तिच्याविना प्रत्येक यशही आतून उदास आहे. चला, पुन्हा अक्षरांना आत्म्याची ऊब देऊया. मराठीच्या कुशीतून नव्या पिढीची स्वप्ने फुलवूया.

डॉ. शेख आरिफ ताजुद्दीन
मो. 7020268471

मराठवाड्यातील नं. १ चे डी.टी.पी. सेंटर
साहिल कॉम्प्युटर्स अँण्ड मल्टी सर्व्हिसेस
डी.टी.पी. जॉब वर्क
एम.फिल-पी.एच.डी. थेसिस
मराठी, हिंदी, इंग्रजी
कलर प्रिंट स्कॅनिंग
झेरॉक्स
स्पायरल बायंडिंग
लॅमिनेशन
थेसिस बायंडिंग
विद्यापीठ गेट जवळ, जयसिंगपुरा, औरंगाबाद
8956362639, 8087880274, 9405109103

प्रतिनिधी नेमणे आहे
महाराष्ट्रातील प्रत्येक तालुक्यात प्रतिनिधी नेमणे आहेत. तालुक्यातील राजकीय, सामाजिक, सांस्कृतिक तसेच शैक्षणिक क्षेत्राची माहिती असणाऱ्यास प्राध्यान्य ! इच्छुकांनी आपला अल्पपरिचय (बायोडाटा) ७५८८००५००२ या नंबरवर Whatsup करावा.
दै. महाराष्ट्र जनशक्ती हे महाराष्ट्रातील मराठी भाषेत वाचले जाणारे प्रमुख ई-दैनिक आहे. आपल्या व्यवसायाची जाहिरात करून व्यवसायवृद्धी करा.

महाराष्ट्र जनशक्ती

website: www.maharashtrajanshaktinews.com

छत्रपती संभाजीनगर (औरंगाबाद), सोमवार ११ मे २०२६

मिडिया की भाडवेगिरीचा बाजार

आजचा मिडिया विकला गेला,
सत्तेच्या दारी झुकला गेला.
सत्याचा गळा दाबून टाकून,
खोट्याचा बाजार मांडला गेला.

पूर्वी लेखणी अंगार होती,
आता ती दलालीची तलवार झाली.
जनतेच्या अश्रूंवर जगणारी,
TRPची भुकेली बाजारू भाकर झाली.

शेतकरी मरतो... बातमी दोन मिनिटांची,
नट-नटी शिंकले तर रात्रभर चर्चा चालते.
गरीबाच्या घरात अंधार कायम,
पण स्टुडिओत दिव्यांची जत्रा पेटते.

ज्यांनी सत्तेला प्रश्न विचारायचे,
तेच आता चापलुसी करत बसले.
मालकांच्या इशाऱ्यावर नाचताना,
पत्रकारितेचे कपडेच उतरवून टाकले.

“ब्रेकिंग न्यूज”च्या नावाखाली
भीती विकली जाते रोज.
खोटं इतकं ओरडून सांगतात,
की सत्यच पडतं गप्प, बेजार, ओझं होऊन रोज.

हा मिडिया नाही आता,
तर रंगीत तमाशा झाला.
जनतेच्या दु:खावर जाहिराती घेणारा,
निर्लज्ज बाजार झाला.

काही अजूनही जिवंत आहेत,
ज्यांच्या रक्तात प्रामाणिकपणा धडधडतो.
पण त्यांचा आवाज दाबण्यासाठी
संपूर्ण सिस्टीमच पुढे सरसावतो.

आज मिडिया प्रामाणिक नाही,
कारण सत्याला किंमत नाही.
इथे विकले जातात आवाज, विचार, माणसं...
नोटांची भूक कधी संपत नाही.

डॉ. बाळासाहेब लिहिणार

आई माझी शिल्पकार

भूतलावरती देव होऊनी
वावरते सदा घरी माय
घेते काळजी सर्वांची
लंगड्याची आहे पाय. १

लेकरास लावून माया
प्रत्येकास प्रेम देते
राब राबवून काया
कडेवर लेकरास घेते..२

जगी ममतेने सदैव
मन सर्वांचे राखते
कुठल्याही लोभाविना
नित्य संसार हाकते...३

कष्ट करते सदा अपार
आई माझी शिल्पकार
दिले जीवना आधार
केले संसार साकार....४

कसे जगावे जगात
रोज सांगे मला मर्म
कष्ट करूनी सांगते
करा सदोदित कर्म....५

काय वर्णू हो महिमा
आई देते मला ज्ञान
नको करू अपमान
नित्य गावे गुणगान...६

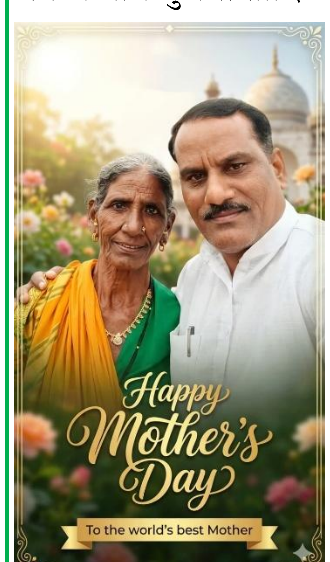

नागेश बोंतेवाड,
छत्रपती संभाजीनगर

निरगुडी (बु) मध्ये बिबट्याचा धुमाकूळ, गाभण बकरीचा पाडला फडशा

खुलताबाद (सनिराम गावंडे) : तालुक्यातील निरगुडी बु शिवारात एका शेतकऱ्याच्या शेतातील घराच्या शेजारील गोठ्यात बांधलेल्या गाभण बकरीवर (पोटात दोन पिल्ले) हल्ला करीत बिबट्याने फडशा पाडला आहे या घटनेने शेतकरी पशुपालकांमध्ये घबराटीचे वातावरण पसरले आहे या बिबट्याला पिंजरा लावून पकडण्यात यावे अशी मागणी शेतकऱ्यांकडून गेल्या तीन ते चार महिन्यापासून वनविभागाकडे सतत मागणी करण्यात येत आहे. तीन ते चार महिन्यात ५ ते ६ कुत्री बिबट्याने गायब केली आहेत. वनविभागाने पिंजरा लावून एक - दोन प्रयत्न केले पण त्यात वनविभागाला अपयश आले.वनविभागाला अपयश आल्याने शेतक-यांनी नाराजगी व्यक्त केली.शेतकरी उत्तम किसन घुनावत यांचे निरगुडी बु भागातील गट नंबर ५५ मध्ये शेती आहे त्यांनी शेतशिवारातील घराजवळ जनावरांसाठी गोठा उभारला आहे. उत्तम किसन घुनावत हे त्यांच्या परिवारासह शनिवारी (दि ०९) रोजी संध्याकाळी लग्नाला गेले व त्यांचे पाहुणे घरासमोर झोपलेले असतांना बिबट्याने अचानक हल्ला करून बकरीला ओढत मक्का मध्ये घेऊन बकरीला अर्धे खाऊन टाकले आहे ही घटना त्यांना लग्नावरून वापस आल्यानंतर कळली व शिवारात रविवारी सकाळी ही घटनेची माहिती परिसरात पसरली व शेतकरी भयभीत झाले आहे. बिबट्याने हल्ला केल्याने घुनावत यांचे किमान २० ते २५ हजारांचे नुकसान झाले आहे वन विभागाच्या कर्मचाऱ्यांनी व धरमसिंग काकस घटनास्थळी जाऊन पंचनामा केल्यानंतर बिबट्याचे ठसे दिसून आले आहेत. खुलताबाद वनपरिक्षेत्र कर्मचारी काळू राठोड यांनी पंचनामा केला. शेतक-यास नुकसान भरपाई देण्याची मागणी येथील नागरिकांनी वनविभागाकडे केली आहे.

महाराष्ट्रातील नं. १ चे डी.टी.पी. सेंटर

साहिल कॉम्प्युटर्स अ‍ॅण्ड प्रिंटर्स

पत्ता- डॉ. बाबासाहेब आंबडकर मराठवाडा विद्यापीठ गेटच्या बाजूला, मोनूज टॉवर, जयसिंगपूरा, औरंगाबाद (महाराष्ट्र) ४३१००४

8956362639 | sahilcomputer05@gmail.com | 8087880274 / 9405109103

महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठाच्या १५०० पेक्षा जास्त पीएच.डी. शोधप्रबंध, २००० एम. फिल. लघुशोध प्रबंध आणि ४००० हून अधिक डेझर्टेशनचा अनुभव आणि कुशल ऑपरेटर्स, लाईट गेल्या इन्व्हर्टरची सोय असलेले महाराष्ट्रातील नं. १ चे डी.टी.पी. सेंटर.

आपण महाराष्ट्राच्या कोणत्याही विद्यापीठात पीएच.डी. करत असले तरी शोधप्रबंधाचे टायपिंग, सेटींग, प्रिटींग आणि बायडिंग मात्र औरंगाबाद शहरातील नामांकित साहिल कॉम्प्युटर्स अ‍ॅण्ड प्रिंटर्समध्ये करण्याची सुविधा उपलब्ध....!

महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठाच्या मॅन्युअल (रूल्स अ‍ॅण्ड रेग्युलेशन) प्रमाणे थेसिस टायपिंग, सेटींग, प्रिटींग आणि बायडिंग करून आपल्या शहरात/आपल्या घरापर्यंत पोहोचविण्यात येईल.

कोणत्याही विद्यापीठाचे अथवा कोणत्याही विषयाचे पीएच. डी. शोधप्रबंध टायपिंग (मराठी, हिंदी, इंग्रजी) करायचे असेल किंवा टायपिंग केलेले असेल... तरीही आमच्याशी संपर्क करा... आम्ही तुमच्या शोधप्रबंधाला सुबक, उत्कृष्ठ व अचूकपणे तयार करून आपल्या घरापर्यंत पोहच करू .....

धन्यवाद....!

अनुभव नसलेल्यांकडे जाऊन मानसिक व आर्थिक त्रास सहन करून घेण्यापेक्षा अनुभवी ऑपरेटर्सकडून अचूक व उत्कृष्ठ कामासाठी आपश्य संपर्क साधा.

डॉ.दत्ताभाऊ पाथ्रीकर शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित

मातोश्री डॉ.कंचन शांतीलालजी देसरडा पॅरामेडिकल कॉलेज.

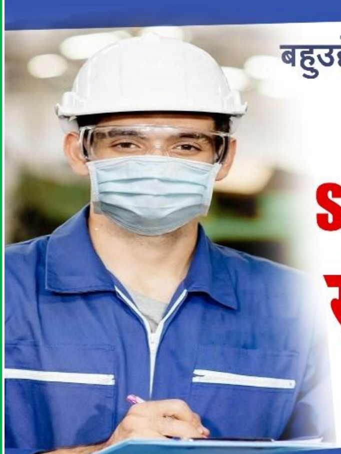

बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी (MPW), आरोग्य निरीक्षक, आरोग्य पर्यवेक्षक, स्वच्छता निरीक्षक या पदासाठी आवश्यक असलेला शासनमान्य

Sanitary Health Inspector

सॅनेटरी हेल्थ इन्स्पेक्टर

या कोर्ससाठी प्रवेश चालु आहेत

बीबीका मकबऱ्याच्या मागे, हनुमान टेकडीजवळ,पहाडसिंगपुरा, छ.संभाजीनगर (औरंगाबाद.)

9405109103
8830838903

महाराष्ट्र जनशक्ती

website: www.maharashtrajanshaktinews.com

छत्रपती संभाजीनगर (औरंगाबाद), सोमवार ११ मे २०२६

वारकरी परंपरेतील विवेकाचा आवाज

महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक आणि आध्यात्मिक इतिहासात वारकरी संप्रदायाला अत्यंत मोलाचे स्थान आहे. संत नामदेव, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम, संत एकनाथ संत चोखामेळा, संत सावता माळी, संत जनाबाई यांसारख्या संतांनी उभी केलेली ही परंपरा केवळ धार्मिक चळवळ नव्हती; ती समता, मानवता, श्रमप्रतिष्ठा आणि विवेक यांवर उभी राहिलेली लोकसंस्कृती होती. "विठ्ठल" हे केवळ दैवत नसून सामान्य माणसाच्या दु:खाशी एकरूप होणारी मानवी संवेदना आहे, हा संदेश संतांनी दिला. म्हणूनच वारकरी परंपरा ही भक्तीच्या माध्यमातून सामाजिक परिवर्तन घडवणारी लोकचळवळ ठरली आहे.

संतांनी धर्माच्या नावाखाली निर्माण झालेला जातीय अहंकार, विषमता, अंधश्रद्धा, कर्मकांड, दांभिकता इत्यादिंचा तीव्र विरोध केला. संत तुकाराम महाराज म्हणतात, "बोले तैसा चाले, त्याची वंदावी पाऊले"

या एका ओळीत वारकरी परंपरेचा नैतिक अधिष्ठान अधोरेखित होते. केवळ संतांची नावे घेणारा किंवा भक्तीचा देखावा करणारा माणूस वारकरी होत नाही; तर ज्याच्या शब्दात आणि आचरणात सुसंगती आहे, जो माणुसकीचा विचार प्रत्यक्ष आयुष्यात जगतो आणि सांगतो. तोच खरा वारकरी असतो.

आज मात्र काही राजकीय विघातक प्रवृत्ती खऱ्या वारकरी परंपरेचा वापर राजकीय हितसंबंधासाठी करताना दिसतात. काही नेते वारकरी परंपरेवर सांस्कृतिक वर्चस्ववादी भूमिका घेत इतरांना प्रमाणपत्रे वाटताना दिसतात. पण महाराष्ट्राने हे लक्षात घेतले पाहिजे की वारकरी संप्रदाय कोणाच्या मालकीचा नाही. तो संतांच्या विचारांनी घडलेल्या सामान्य जनतेचा आहे. त्यामुळे वारकरी संप्रदायाची दिशा ठरवण्याची जबाबदारी काही राजकीय प्रवक्त्यांनी घ्यावी इतकी वाईट वेळ महाराष्ट्रावर आलेली नाही.

कारण वारकरी परंपरेत नैतिक अधिकार हा सत्तेने मिळत नाही; तो आचरणाने मिळतो. म्हणूनच समाजाने काही थेट प्रश्न विचारले पाहिजेत, नियमित वारी, एकादशी, संतवाङ्मयाचा अभ्यास, साधेपणा आणि समतेचा विचार हे निकष फक्त विरोधकांसाठीच आहेत का? की ते स्वत:लाही लागू होतात?

हे प्रश्न विचारले की काहींना अस्वस्थता होते. पण संतपरंपरेत दांभिकतेला जागा नाही. संत कबीरांनी बाह्य दिखाव्यावर प्रहार करत म्हटले, "माला फेरत जुग भया, फिरा न मन का फेर । कर का मनका डार दे, मन का मनका फेर ॥"

गळ्यात माळा घालून, भगवे वस्त्र परिधान करून, गंध लावून किंवा संतांची भाषा बोलून कोणी संतविचाराचा वारसदार होत नाही. मनातील अहंकार, द्वेष आणि श्रेष्ठत्वाची भावना सोडणे हीच खरी वारकरी परंपरा आहे.

आज काही जण स्वत:ला वारकरी परंपरेचे रक्षक म्हणून मांडताना दिसतात; पण वारकरी परंपरेची खरी कसोटी ही घोषणांनी नव्हे, तर आचरणाने ठरते. साधेपणा, समता, संतवाङ्मयाशी बांधिलकी, वारीतील सहभाग आणि माणुसकीची भूमिका हे निकष जर वारकरी असण्याचे आधार मानले जात असतील, तर ते सर्वांसाठी समान असले पाहिजेत. अन्यथा वारकरीपणाचे निकष इतरांसाठी वेगळे आणि स्वत:साठी वेगळे, अशी दुटप्पी भूमिका समाजासमोर उभी राहते.

संत नामदेव महाराजांनी समाजातील प्रत्येक श्रमिकात विठ्ठल पाहण्याचा संदेश दिला. संतांसाठी विठ्ठल मंदिरापुरता मर्यादित नव्हता; तो कष्टकऱ्यांच्या घामात आणि वंचितांच्या वेदनेत होता. म्हणूनच वारकरी परंपरेचा मुलभूत आशय भेद मिटवण्यात आहे; श्रेष्ठत्व निर्माण करण्यात नाही.

आजची खरी चिंता ही केवळ राजकीय दुटप्पीपणाची नाही; तर वारकरी परंपरेत काही कट्टर आणि विघातक प्रवृत्तींचा होत असलेला जबरदस्त शिरकाव ही आहे. जातीय द्वेष, व्यक्तिपूजा आणि अंधभक्ती यांचा प्रसार वाढू लागला, तर तुकोबांचा विवेकवादी आणि मानवतावादी विचार मागे पडेल. त्यामुळे आज प्रश्न फक्त राजकारणाचा नाही; तर महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक वारसा जपण्याचा आहे. आणि म्हणूनच आज वारकरी परंपरेसमोरचा खरा प्रश्न केवळ राजकीय नाही; तो विवेक आणि अंधानुकरण यांच्यातील संघर्षाचा आहे.

जगद्गुरु संत तुकाराम महाराजांचा अभंग, "सत्य असत्याशी मन केले ग्वाही । मानियले नाही बहुमता ॥" हा केवळ भक्तीचा संदेश नाही; तो अंधश्रद्धा, आणि मानसिक व वैचारिकगुलामीविरुद्ध उभा राहिलेला वैचारिक विद्रोह आहे. बहुसंख्य लोक एखादी गोष्ट मानतात म्हणून ती सत्य ठरत नाही; सत्य हे विवेक, अनुभव आणि नैतिकतेच्या कसोटीवर तपासले गेले पाहिजे, हा या अभंगाचा गाभा आहे. त्यामुळे जगतगुरु तुकोबारायांचा हा विचार सामाजिक प्रबोधनाचा दीपस्तंभ ठरतो.

भारतीय समाजव्यवस्था जात, वर्ग आणि स्त्रीदास्यावर उभी आहे. धर्माच्या नावाखाली शूद्र-अतिशूद्रांना शिक्षणापासून दूर ठेवण्यात आले आणि श्रम करणाऱ्या समाजाला नीच ठरवण्यात आले. महात्मा जोतीराव फुले यांनी "गुलामगिरी"तून धर्मांधतेचे विश्लेषण केले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी विवेक, शिक्षण आणि समतेवर आधारित समाजरचनेची भूमिका मांडली. कार्ल मार्क्स यांनी धर्माच्या आड लपलेल्या आर्थिक शोषणाचा पर्दाफाश केला. या तिन्ही प्रवाहांचा केंद्रबिंदू एकच होता, तो म्हणजे माणसाची मुक्ती. तुकोबांच्या अभंगातील विवेकवाद हाच या मुक्तीच्या लढ्याचा सांस्कृतिक पाया आहे.

आजच्या काळात हा विचार अधिक महत्त्वाचा ठरतो कारण समाज पुन्हा नव्या प्रकारच्या अंधश्रद्धा आणि नेताकेंद्री भक्तीच्या विळख्यात अडकताना दिसतो. भोंदू बुवा बाबा, धर्मगुरू किंवा राजकीय नेत्यांच्या मागे उभ्या राहणाऱ्या झुंडीच्या झुंडी अनेकदा विचारशून्य भक्तीत परिवर्तित होतात. झुंडीच्या मानसिकतेत प्रश्न विचारणारे आवाज दाबले जातात आणि लोकशाहीची जागा अंधभक्ती घेते. म्हणूनच "मानियले नाही बहुमता" हा संदेश वैचारिक स्वातंत्र्याचा आधारस्तंभ ठरतो.

तुकोबांच्या अभंगांमध्ये कीर्तनकारांसाठी कठोर नैतिक निकष दिसतात. कीर्तन हे समाजजागृतीचे आणि अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवण्याचे माध्यम असावे; त्यातून धार्मिक भांडवलीकरण घडू नये..." असा त्यांचा स्पष्ट संदेश होता. "टिळा टोपी माळा देवाचे गबाळे..." अशा अभंगांतून त्यांनी दिखाऊ धार्मिक प्रवृत्तींवर कठोर प्रहार केला.

आज याच प्रवृत्ती नवनव्या रूपात दिसत आहेत. अनेक ठिकाणी भक्तीचे व्यापारीकरण झाले आहे.अखंड हरिनाम सप्ताह, पारायण, जाहिराती, राजकीय आश्रय आणि प्रसिद्धीच्या स्पर्धांमुळे भक्तीपेक्षा प्रतिमा अधिक महत्त्वाची ठरत आहे. धर्माचे रूपांतर सांस्कृतिक उद्योगात होत असताना संतांचा साधेपणा आणि समाजप्रबोधनाचा वारसा मागे पडताना दिसत आहे. खऱ्या खऱ्या वारकरींची जागा लबाड, ढोंगी वारकरी घेत आहेत. त्यामुळे अंधभक्ती वाढली. घराघरांमध्ये खऱ्या संताचे फोटोऐवजी आजच्या भोंदूगिरी करणाऱ्यांचे फोटो लावली जाताहेत.

आज शेतकरी आत्महत्या, बेरोजगारी, महागाई, दुष्काळ, स्त्रियांवरील अत्याचार, जातीय हिंसा आणि भ्रष्टाचार यांसारखे प्रश्न समाजासमोर आ वासून उभे आहेत. पण अनेक कीर्तनकार या विषयांवर बोलण्याऐवजी सत्ताधाऱ्यांच्या जवळ जाताना दिसतात. धार्मिक ठिकाणे, विचारपीठे समाजप्रबोधनाऐवजी राजकीय वैधता निर्माण करणारी विचारपीठे बनत आहेत. जे विचारपीठ अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवण्यासाठी, प्रबोधनासाठी होते, तेच अनेकदा सत्तेच्या समर्थनासाठी वापरले जाते. ही स्थिती संतपरंपरेच्या प्रबोधनवादी मुळतत्वालाच धोका निर्माण करणारी आहे.

संत गाडगेबाबा यांनी कीर्तनातून स्वच्छता, श्रमप्रतिष्ठा, अंधश्रद्धाविरोध आणि शिक्षणाचा संदेश दिला. त्यांनी मंदिरांपेक्षा शाळा, धर्मशाळा आणि समाजोपयोगी कामांना प्राधान्य दिले. सावित्रीबाई फुले यांनी स्त्रीशिक्षणाचा लढा उभा करत स्त्रीदास्याच्या मुळांवर प्रहार केला. राजर्षी शाहू महाराज यांनी सामाजिक न्यायाच्या धोरणांतून बहुजन समाजाला सन्मान दिला. हीच खरी संतपरंपरा आहे, माणसाला उभे करणारी आणि अन्यायाविरुद्ध संघर्ष करायला लावणारी.

आज वारकरी संप्रदायासमोर सर्वात मोठे आव्हान म्हणजे त्याच्या समतावादी मूल्यांचे रक्षण करणे. वारकरी परंपरा ही केवळ टाळ-मृदंग आणि भावनिक भक्तीचा प्रवास नाही; ती श्रमप्रतिष्ठा, मानवी प्रतिष्ठा आणि चिकित्सक विचारांची सांस्कृतिक चळवळ आहे. जर या परंपरेत जातिवाद, व्यक्तिपूजा आणि सत्तानिष्ठ भक्ती शिरली, तर ज्ञानोबा-तुकोबांचा, संत नामदेवांचा विचार केवळ नावापुरता उरेल.

आज प्रश्न फक्त वारकरी संप्रदायाचा नाही; प्रश्न महाराष्ट्राच्या प्रबोधनवादी चळवळीचा आहे. वारकरी संप्रदायातील संतांच्या नावाने जर जातीय द्वेष, अंधश्रद्धा आणि सत्तेची दलाली वाढवली जात असेल, तर तो संतपरंपरेचा अपमान आहे. संतांचा वारसा जपायचा असेल तर टाळ-मृदंगासोबत विवेकाचा आवाज मोठा करावा लागेल.

"सत्य आम्हा मनीं..." आणि "एकमेका साह्यं करूं..." या अभंगांचा सामाजिक अर्थ पुन्हा समजून घ्यावा लागेल. अन्यायाविरुद्ध बोलणारे कीर्तन, समतेसाठी झटणारी दिंडी आणि विज्ञाननिष्ठ विचारांनी उजळलेली भक्ती, हीच खरी वारकरी परंपरा आहे. अन्यथा संतांचे नाव उरेल; पण संतांचा विचार हरवेल.

महाराष्ट्राची ओळख ही संत, छत्रपती शिवाजी महाराज, महात्मा जोतीराव फुले, राजर्षी शाहू महाराज आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पुरोगामी विचारांनी घडलेली आहे. या भूमीने मानवतेचा धर्म शिकवला, समतेची वाट दाखवली आणि अन्यायाविरुद्ध संघर्षाची प्रेरणा दिली. पण आज काही विघातक प्रवृत्ती समाजाला द्वेष, सूड आणि हिंसेच्या दिशेने ढकलण्याचा प्रयत्न करत आहेत.

अशा वेळी वारकरी संप्रदायाने मौन बाळगणे म्हणजे संतपरंपरेच्या मूल्यांश बेईमानी ठरेल. कारण संतांनी कधीही अन्यायासमोर शांत राहण्याची शिकवण दिली नाही. त्यांनी सत्य, विवेक आणि मानवतेच्या बाजूने उभे राहण्याची प्रेरणा दिली. संत तुकाराम महाराज म्हणतात, "जे का रंजले गांजले । त्यासी म्हणे जो आपुले । तोचि साधू ओळखावा । देव तेथेंचि जाणावा ॥"

जो शोषितपीडितांच्या बाजूने उभा राहतो, समतेसाठी विषमतेच्या विरोधात उभा रहतो. तोच खरा वारकरी, संतविचाराचा वारसदार असतो. त्यामुळे समाजात द्वेष आणि विषमता पसरवणाऱ्या प्रवृत्ती संतपरंपरेचे प्रतिनिधी असूच शकत नाहीत. अशा समाजविघातक प्रवृत्तीपासून सावध आणि जागृत असले पाहिजे.

संत कबीरांनीही धर्माच्या नावाखाली वाढणाऱ्या दांभिकतेवर कठोर भाष्य केले ते म्हणतात "पोथी पढ़ि पढ़ि जग मुआ, पंडित भया न कोय । ढाई आखर प्रेम का, पढ़े सो पंडित होय ॥" म्हणजेच केवळ प्रवचनांनी माणूस महान होत नाही; तर प्रेम, करुणा आणि मानवता जगणारा माणूसच खऱ्या अर्थाने ज्ञानी असतो. हीच वारकरी परंपरेची मूळ शिकवण आहे.

वारी म्हणजे समतेचा प्रवास आहे. लाखो वारकरी एकाच रस्त्याने चालतात, एकाच विठ्ठलासमोर नतमस्तक होतात. तिथे लहान-मोठा, श्रीमंत-गरीब, स्त्री-पुरुष, जात-पात आणि सत्ता-विरोधक असे भेद संपतात. म्हणून जो विचार समाजात भेद निर्माण करतो, तो वारकरी विचार असूच शकत नाही.

आज काही प्रवृत्ती वारकरी परंपरेचा वापर राजकीय ध्रुवीकरणासाठी करत आहेत. संतांची नावे घेतली जातात; पण संतांचा बंडखोर स्वभाव नाकारला जातो. विठ्ठलाचा जयघोष केला जातो; पण विठ्ठलाच्या नावाने समतेचा संदेश देणाऱ्या संतांचा अपमान केला जातो. हीच खरी धोक्याची घंटा आहे.

वारकरी संप्रदायाची ताकद सत्तेच्या जवळ जाण्यात नाही; तर सत्तेसमोर सत्य मांडण्यात आहे. संत ज्ञानेश्वरांनी अध्यात्माला विवेकाची जोड दिली. तुकोबांनी ढोंगीपणावर प्रहार केला. चोखोबांनी अस्पृश्यतेला आव्हान दिले. म. फुल्यांनी ब्राह्मणवादी वर्चस्वाला झुगाररले. राजर्षी शाहूंनी सामाजिक न्यायाची वाट उघडली. बाबासाहेबांनी संविधानाच्या माध्यमातून स्वातंत्र्य, समता, बंधुता आणि मानवी हक्कांना कायदेशीर बळ दिले. त्यामुळे संतपरंपरा आणि संविधानिक मूल्ये ही एकमेकांना पूरक आहेत.

आज गरज आहे ती सजग वारकऱ्यांनी पुढे येण्याची. संतांच्या खऱ्या विचारांची बाजू ठामपणे मांडण्याची. स्वातंत्र्य, समता, बंधुता आणि सामाजिक न्याय, संविधानिक मूल्यांचे रक्षण करण्यासाठी उभे राहण्याची. कारण संतांचा वारसा जिवंत ठेवायचा असेल, तर विवेक, मानवता आणि सामाजिक न्याय यांवर उभा असलेला महाराष्ट्र अधिक मजबूत करावा लागेल.

वारकरी परंपरा घोषणांनी नाही, तर आचरणाने टिकतो. तो द्वेषाने नाही, तर प्रेमाने वाढतो. आणि तो सत्तेच्या अहंकाराने नाही, तर संतांच्या समतेच्या मार्गानेच जिवंत राहतो. म्हणूनच आज प्रत्येक सजग वारकऱ्याने स्वत:ला एक प्रश्न विचारला पाहिजे, आपण संतांचा वारसा जपत आहोत की त्यांच्या नावाने उभ्या केल्या जाणाऱ्या द्वेषाच्या बाजाराला नकळत बळ देत आहोत?

कारण वारकरी परंपरा ही कोणत्याही पक्षाचा प्रचारमंच नाही; ती संतांच्या समतेच्या क्रांतीचा जिवंत श्वास आहे. "महाराष्ट्राचे भविष्य हे विठ्ठलाच्या नावाने उभ्या होणाऱ्या झुंडीवर नाही, तर तुकोबांच्या नावाने जागा होणाऱ्या विवेकावर ठरणार आहे."

प्रभाकर गायकवाड
छत्रपती संभाजीनगर

बातम्या व जाहिरातीसाठी संपर्क 7588005002

महाराष्ट्रातील प्रत्येक तालुक्यात प्रतिनिधी नेमणे आहे.
कृपया दुपारी 12 ते रात्री 8 या वेळेत संपर्क करा.
संपर्क क्र. 7588005002